

Tammneeme külalaleht

6. juuni 2011
Tammneeme 520

nr 1 3. juuni 2011

Tammneeme – väike metsatagune mereäärne küla?

**Küllap on paljud Viim-
sisse tulijad kas või
alateadlikult tajunud, et
linnamelust väljumist ei
tähistata mitte valla-, vaid
mõni kilomeeter eemal
asuv metsapiir. Isegi
kliima poolest võib sin-
nakanti tõmmata joone,
kui võrrelda varakevadisi
lumeolusid või südasuvi-
ses leitsakus hoomatavat
mere jahedat hingust.
Pisut eemal suurtest
teedest, mere ja metsa
vahele raamitud Tamm-
neeme rahvas elabki.**

Elukeskkond

Tammneeme on üks Viimsi poolsaare põlisküladest, mille asukaist enamikku sidus veel poole sajandi eest meri ja kalapüük. Tinglikuks kaluriküla muutumise algusaastaks võib lugeda 1968, mil toonane Kirovi kalurikolhoos otsustas Tammneeme osakonna likvideerida. Sellest peale hakkas lagunema ka sadamasild ning ajapikku tegid tormid ja jää oma töö nii põhjalikult, et nüüdseks võib kaikohta vaid aimata. Täna näeb Tammneeme elanik kalalaevu eemalt möödumas ning kalapüük pole enam ühelegi perele peamiseks elatusallikaks. Ometi jäi kolhoos oma mitmekülgse taristuga veel paariks aastakümneks põhiliseks tööandjaks, sest vajati väga erinevaid oskusi ja lähedus elukohale oli samuti määrav.

Välised muutused küla-keskkonnas algasid 1960ndate lõpus, kui hakati jagama suvila- ja elamukruntide ning majaderivi tihenes küla peatänava, praeguse Tammneeme tee ääres ja tekkis lausa uus asum – algselt Põrgupõhjaks nimetatud tunneme nüüd Hallikivi teena. Mäletan esimeste uusasukate vaevu, kes päeval aitasid kolhoosil õitsval järjel püsida ning nädalavahetused ja osa öötundidestki kulutasid eluaseme rajamisele.

Suuremad ümberkorraldused tõi iseseisvuse taastamine koos maa- ja omandireformiga. Ühtäkki said senistest maa- kasutajatest omanikud. Tammneemes polnud kunagi olnud suuremaid talukohti, ehkki

Merepäeva tähistamine Tammneeme külas 2008. aastal.

põline maakasutus on toonud lauale vähemalt kartuli ja aidanud enamikus peredes ka lehma ületalve pidada. Kuna traditsiooniline elulaad oli maade tagastamise ajaks hääbumas, siis suhe maa kui toitjaga enam kõne alla ei tulnud. Nii olimegi sattunud pärandi kaotamise ajastusse, sest paljud põlvest põlve edasi antud talumaad tükeldati meie silme all ja on tänaseks täis ehitatud.

Ühelt poolt on küla asustustihedus niivõrd kasvanud, et uksest õue astudes sekkud justkui naabrite ellu, aga teisalt näeme lausa keset küla võsa võimutemas. Siin joonistub eriti teravalt välja suhtumine maasse kui kodusse või lihtsalt kinnisasja. Kodualune maa on reeglina korras, ent võsaomanikke on raske iseloomustada. Need maatükid on käinud käest kätte ja sageli pole ka lähinaabritel aimu, mis plaane peetakse ja kes peab. Vanasti tundis külarahvas üksteist nime- ja nägupidi ning oskas oma kaaskondseid ka koju saata, tänaseks on aga isikuandmete kaitsega niikaugele mindud, et

naaber võibki pikkadeks aastateks anonüümseks jääda, kui tal puudub tahtmine ennast tutvustada tulla.

Inimesed

Terve küla tundmist on üha raskem ette kujutada, sest veidi üle sajaliikmeline kogukond on paari aastakümnega neljakordistunud. Täna võime rääkida pigem erinevatest asumitest küla sees ja ka lävimine üksteisega on nende piires loomulik. Põlisküla on järjest vähem eristatav, enam-vähem autentsel kujul säilinud kalurimajakesi saab sõrmedel üles lugeda. Viimisi valda tervikuna vaadates lisab aga põlisust elanike vanuseline koosseis. Nimelt on Tammneemes kesk- ja vanemaaliste (üle 40-aastaste) osakaal suurem. Selle olulisemad põhjused on ühelt poolt noorematele enamsobivate kortermajade puudumine ja teiselt poolt kolhoosi ajal rajatud asumid, mille elanikud on tänaseks valdavalt pensioniikka jõudnud.

Oma 453 elanikuga (01.01.2011 seisuga) kuulub

Tammneeme valla keskmike hulka. Kui aga lugeda kokku kõik majapidamised koos suvekodudega (240), siis võib soojemal ajal külas rahvast olla kuni 600.

Vanuselise jaotusest oli juba juttu, veel võiks ju külarahvast liigitada päritolu ja Tammneeme elaniku staaži järgi. Kuna rahvastiku juurdekasv on viimastel kümnenditel kiirenenud, saab suuremat osa viimasilastest lugeda uusasukateks. Põliselaniku määratlemisel võtan jälle appi aastaarvu 1968 – sel ajal Tammneemes elanud ja nende järeltulijad on kindlasti põlised, ülejäänutel tuleb selle staatuseni jõudmiseks vähemalt paar-kolm põlvkonda juurduda.

Viis aastat tagasi tehtud küsitlus näitas, et põliselaniku staatust kannab heal juhul iga viies tammneemelane ning ligi pooltel asukaist jääb igapäevane side külaga lühemaks kui 10 aastat. Valdavalt on siia kolitud Tallinnast, ent tulnud on ka mujalt Viimsi piirest ning välismaaltki. Selline rändemudel, kus esmalt liigutakse suurema-

tesse linnadesse ja sealt edasi lähivaldadesse, on iseloomulik kogu Eestile. Enim on praeguse valginnastumisega sunnitud kohanema just põliselanikud, ent paraku on osa neist tagastatud maad tükeldades ja müües ise sellise arengu algatanud.

Mõne aasta eest tehti vallavalitsuses arvutusi, kui palju rahvast Viimssisse mahuks, kui kõik potentsiaalsed planeeringud realiseeruksid täies mahus. Siis saadi ka Tammneeme jaoks üsna muljetavaldav number – 1300 asukat, milleni loodetavasti kunagi ei jõuta. Tammneeme looduslik asend mere ja riigimetsa vahel ei anna erilist kasvupotentsiaali. Ometi on survet pidevalt tunda ja seda just metsamaale.

Paljudele linnalähedaste kinnistute omanikele on kasutamata maa ainsaks perspektiiviks elamukruntide planeerimine, isegi kui see läheb vastuollu üldplaneeringu või küla asustustavadega. Ka Tammneemes on probleem tuttav, seda enam, et infrastruktuur ei jõua ehitustempole järele. Viimisi valla traagika on aga hoopis selles,

et kaduma kipuvad vaated, mis põlisküladele iseloomulikud olid. Looduslikud rohumaad on muutunud tõeliseks harulduseks, ent veelgi drastilisem on põllukülade laiutamine endistel kultuurmaadel. Uustulnukal on ju raske ette kujutada, et vähem kui paarkümmend aastat tagasi katsid poolsaare lõunaosa, sealhulgas ka naaberküla Randvere peamiselt põllud ja karjamaad ning ka Tammneeme vanu fotosid vaadates saab aimu avarusest küla sees.

Elulaad

Kõige olulisem erinevus põlisküla ja praeguse asustuse laadi vahel on sõltuvuses väliskeskkonnast. Kaluripere oli valdavalt isemajandav üksus. Toit toodi merest ning kasvatati suures osas oma maalapil ja laudapugerikes, toasoe saadi oma metsast. Ei tahaks olla sarkastiline, ent vist ainuke asi, mida me eelkäijatega võrreldes kohapeal kordades enam toodame, on prügi ja heitgaasid.

Vaatamata suurele mobiilsusele ja moodsatele sidevahenditele olemelasknud ennast tõmmata väliselt kiiresse elutempo rattasse, nii et Tammneeme jääb paljudele vaid paigaks, kus ennast välja puhata. Paljudel meist on uhked, viimase peal viimistlusega eluasemed ja asfaltisileda muruga aiad, ent midagi jääb siiski puudu.

Kui räägime vahetust elukeskkonnast, mis jääb krundi piiresse, siis vajaka on inimlikust mõttest. Uusi eluasemeid tunneb sellest, et seal puuduvad reeglina viljapuud ja marjapõõsad, peenramaast rääkimata. Siinkohal teengi üleskutse – ehk tasub proovida oma elukeskkonda just selles suunas rikastada. Kui keegi peab seda täiendavaks orjamiseks, siis mõelge, kui palju aega ja energiat kulub terve suve jooksul nädalast nädalasse ainult muru triikides ja trimmerdades, selle asemel võiks muuta osa aiast õitsvaks ja viljakandvaks.

Puhta omakasvatatud toidu kampaaniat poleks siinkohal mõtet teha, ent lisaks aitab aia harimine tugevdada ka emotsio-

algus lk 1

naalselt sidet paigaga ja omab noorematele, kes vaid supermarketi võimalustega harjunud, kas või kasvatuslikku mõju. Lisaks muudaks see küla ilmet ka väljast tulijate jaoks. Kaluriküla identiteeti ei kanna Tammneeme juba ammu ning selle taastamine on enam kui küsitav. Küll aga saaksime linna külje all jõudumööda viljelda maalähedast elulaadi, mida mitmed arengudokumentid seni pelgalt retooriliselt välja pakuvad. Täiendava motivaatorina võiks edaspidi korraldada ka külasisest ilusa aia võistlust, kus arvestatakse muu hulgas aia mitmekesisust.

Külapoliitikat ka

Veel mõni aasta tagasi valitses Tammneemes vaikelu. 2005. aastal hakati vallavalitsuse initsiatiivil valima külavanema ning meiegi külas leidis Raivo Kaare näol inimene, kes seda vastutusrikast koormat vedama nõustus ja tänini teeb. Toonane vallavanem Urmas Arumäe ärgitas mõnda aega hiljem ka külaseltsi looma, et vallal oleks partner, kellega asju ajada, ja külas juriidiline isik, kelle kaudu arengu vajalikke rahalisi vahendeid taotleda. Külaselts moodustati 2006. aasta mais.

Esimeseks suuremaks proovikiviks, mis külarahvast nii liitis kui ka lahutas, sai aga hoopis plaanitav mastapne arendus endise tootmisbaasi ehk segusõlme alal, mis nägi ette kuni kolmekordseid kor-

terelamuid. See tekitas seni vaikselt külas ilmselget trotsi nii põliselanike kui ka uusasukate leeris ning oldi valmis ükskõik mis vahenditega harjunud keskkonda säilitama. Ei aidanud isegi arendajate lubadus uussumi keskele külakeskus ja spordisaal rajada, selle taga nähti lihtlabast trikki plaanide sõõdamaks tegemisel. Osaliselt külarahva survele asi seekord taanduski. Tagantjärele tarkusena võib öelda, et

masu oleks plaanides nagnui töiseid korrektsioone teinud, aga parem karta kui kahetseda, seda just kaugemat tulevikku silmas pidades.

Külakeskust hoone mõttes pole Tammneemes siiani ja sarnasel kujul nagu naabrite juures Randveres poleks me ka suutelised seda ülal pidama. Uus lootus on kavandatava mänguväljaku abihoonel, mida saaks kasutada ka külarahva kooskäimise kohana. Paraku

▲ Merepäev 2008, laste kõievedu.

◀ Foto 1950ndatest, kui Tammneemes oli kalurikolhoos "Randlane" ja piirivalve kontrollis kalureid.

► Küla klubi on eraomanduses. Külakeskust hoone näol pole. Foto Raivo Kaare

► Tammneeme lipu õnnistamine.

on ehitustööd takerdunud ja põhjus on nagu ikka rahas.

See on tegelikult laiem probleem. Nimelt eeldab enamik rahastusskeeme ka omafinantseeringu osa ja külaseltsid kui mittetulundusühingud pole tavaliselt võimelised seda kõrvalise abita katma. Nii tuleb ikka suunata pilk vallavalitsusele, sest ei eraisikute ega firmade hulgas ole veel juurdunud annetamisvalmidus mingit teenet vastu ootamata. Vallas

aga pole külaseltside algatatud projektide rahastamine just prioriteetide hulgas, sest tegelada tuleb märksa mastapne probleemidega. See valdkond vajab kindlasti süsteemsemat lähenemist, sest igale külale näpuotsaga jagades suuri asju ei tee. Ehk aitaks ka kehtivas koalitsioonilepingus mainitud külade arengufondi loomine, seades ühtlasi paika kindlad reeglid, muu hulgas otsuste vastuvõtmise kõiki külavane-

maid ja/või külaseltside esindajaid kaasates. Iga küla ei kavana da ju suuri asju igal aastal, ent sellise fondi olemasolu looks kindluse, et head ja fondidest positiivse rahastamisotsuse saanud ideed ei jääks kiratsema ega hääbuks sootuks.

Omaette teema on ühistegevus üldse. Kui tegime viis aastat tagasi küsitluse, siis laekus hulk väärt ettepanekuid, mida koos teha saaks, et küla ilme parem välja näeks. Talgupäevi on külavanema eestvõttel küll regulaarselt korraldatud, ent osavõtjad korduvad ja nendegi entusiasm hakkab tasapisi kuhutama. Ega olukord pole kuigi võrd parem ka naaberkülaades – ühistegevuseks on valmis kuni viis protsenti asukaist, kas siis ülejäänutel on valdavaks tundeükskõiksus?

Tõsi, linn oma võimaluste ja ahvatlustega on lähedal ning aega saab sisustada mitut moodi. Ometi on paljud mingil põhjusel linnast ära kolunud ja elukoha näiteks vaikselt metsataguses külas nimega Tammneeme valinud. Oleks äärmiselt kahju, kui võidu saaks tarbijamentaliteet ja ootus, et küll keegi teine meie eest otsustab ja asjad ära teeb. Küllap otsustataksegi, aga ühel hetkel ei pruugi tulemus meile enam meeldida. Mida tahad ja saad sina, hea viimsilastest lugeja, teha, et meie lähikeskkond oleks selline, mida vähemalt naaberkülade ja -vallade kadedaksid? Või sumbume taas vaikellu?

Andres Jaanus

Külvaneem Raivo Kaare: Eesmärk on küla tasakaalus areng

Küsimustele vastab Tammneeme külvaneem Raivo Kaare.

Kui kaua Sina, Tammneeme külvaneem Raivo Kaare, põline Tammneeme elanik, oma suguvõsa tead siin elavat?

Minu teada on minu esivanemad ühed selle küla järjepidevuse kandjad. Väidetaval on minu isapoolsed juured Tammneemes juba 9. põlve (võin eksida ühe või kahe põlvkonnaga). Vanaema mäletas veel neid aegu, kus majad asusid kitsal rannaribal ja metsast tehti alet, et põllumaid rajada. 1908. aastal, kui mindi Siberisse vabatahtlikult heade maade pärast, läks ka meie esiisa.

Oled siin sündinud ja üles kasvanud. Millised on Su lapsepõlvemälestused Tammneemest?

Lapsepõlvemälestusi on palju. Et kõike ümber jutustada, tuleks pikem kirjatükk ette võtta. Kuna meie peres kasvas viis last, tuli käia varakult karjas ja kõik kodutööd tuli koos vendade ja õdedega ära teha.

Tammneemes loodi 1948. aastal kalurikolhoos Randlane. Kui palju Sa kolhoosielu mäletad? Kas Sinu isa oli kalur?

Raivo Kaare Tammneeme lipuga, mille keskel on küla vapp.

Minu mälestused Randlase aegadesse ei küündi. Isa aga oli kolhoosi algaastatel kalur (enne sõda samuti), kuid hiljem läks ta ehitustöödele. Mäletan, kui isa ladus Tammneemes Kirovi kolhoosi aegu aia piirdeposte, käisin tal abiks kive ette kandmas, see võis olla 1959–1960ndatel aastatel. Hiljem töötas isa Haabneemes ehitusobjektidel ja osales ka Tammneeme klubi ehitusel.

Kuidas muutus elu pärast sadama tegevuse lõppu?

Kalurid hakkasid tööle käima Leppneemes ja Tammneeme sadamas jäi üha vaiksemaks, kuni viimasegi võrgulina ja vana mootori oli ära viidud.

Kalasoolumistehhi hoone ja sadamasild läksid kaduviku teed märkamatuks. Kui jõudsin tagasi Nõukogude armeest 1974. aastal, olid sillast järele veel mõned palgid. Nüüdseks on vaid kivirida meres.

Külaelu muutus vaikseks, vaid üksikud harrastuskalastajad käisid veel merel. Tööle tuli asuda Haabneeme kalatööstusse, kus oli kalatöötlemine edasi arenenud ja paremad töötingimused. Elu läks edasi ja igati paremaks, Kirovi kolhoos arenes jõudsasti ning töökohti tuli järjest juurde.

Tammneeme oli piiritsoonis. Kuidas see igapäevaelu mõjutas?

Kodust lahkudes tuli alati hoolikalt kontrollida, et pass kaasas oleks, vastasel juhul tuli tegemist teha piirivalvega, kes sinu isiku kindlaksteemiseks sõidutas sind Leppneeme kordonisse. Oli aeg, kus rannajoonele olid paigutatud meetrised postikesed, mille otsas oli vedru ja sinna kinnitatud peenike signaaltraat, mis katkedes märku andis ja mille peale piirivalvurid ratsahobustega kiiresti kohale kappasid. Oli ka alasid, kus künti rannaliiva ja piirivalve kontrollis jälgi. Kõik külalised tuli külla kutsuda passiameti kaudu, kus neile väljastati luba piiritsooni sisenemiseks.

Kes on külaelu tuumik – külvaneema lähimad abilisid, kellega koos otsustatakse küla asju ja tegemisi?

Abilisi ikka leidub, nii kaasamõtlejaid kui ka reaalseid abilisi, kes käed külge löövad ja appi tulevad. Need on inimesed, kes hoolivad oma külast, tahavad siin elada ja midagi paremaks muuta. Meil on oma küla list, kus probleemid lahkame ja lahendusteni jõuame. Loomulikult ootan ma aktiivsemat kaasalöömist ja kaasamõtlemist. Harjumaa külvaneemate koosviibimistel on selgunud, et mida kaugemal

suurematest linnadest asub küla, seda kokkuhoidvamad kogukonnad tekivad. Meie tegeleme sellega, et Tammneemes tekiks kogukond, kes hoolib oma külast.

Tammneeme pole ammu enam kaluriküla, aga kui reaalne on taastada sadam ja milline sadam?

Kõik on reaalne ja soovi on üles näidatud. Arvan, et multifunktsionaalselt toimivat sadamat on reaalne ka üleväl pida. Kui liikuda külas ringi, on näha paljudel külaelanikel merekaatrit aias haagisel ja murelikult küsitakse, millal sadam valmis saab. Tulevik näitab, aktiiv on edasiviiv jõud, külvaneem ei saa kedagi sundida. Huvi ja ettepanekud on kõigilt oodatud.

Laste ja noorte mänguväljakust on juttu olnud, sellele on kohtki teada. Millal väljaku rajamine algab? Palju see maksma läheb ja kust tuleb raha?

Multifunktsionaalse laste mänguväljaku rajamine on praegu kõige tähtsam projekt. Siia juurde rajatav külakeskuse hoone lahendaks palju probleeme. Ehitustöödega alustasime möödunud aastal ja sel suvel tööd jätkuvad.

Külal pole koosolekute pidamiseks muud võimalust, kui

suvel ilusa ilmaga mereäärsel sadamaalal kokku tulla. Samuti oleks vaja noortekeskust koos mänguväljakutega. Asukohaks on Ehala tee 3, mis on küla keskel ja ma olen kindel, et külarahvale hakkab see koht meeldima.

Hoone projekti veel ei ole, aga 200 m² on hoonealuse maa jaoks eraldatud. Rahaliste vahendite taotlus, mille esitasime külade uuendamise ja arendamise investeeringutoetuse saamiseks PRIAle, on rahuldatud. Omaosalus on 30% kogumaksumusest. See summa on ka lepinguga kaetud Viimsi valla poolt.

Võimalust mööda tegeleme ehitusega, kasutades ära omaosaluse rahalisi vahendeid, mida meile lepingu järgi vald on eraldanud, ja otsime lahendusi, kuidas objekt valmis ehitada.

Milline on Sinu kujutluses Tammneeme tulevikus?

Põhieesmärk on küla tasakaalustatud areng selliselt, et kõigil külaelanikel oleks Tammneemes hea elada, et küla areng ei tekitaks olukorda, kus külaelanike huvid ei lange kokku arengusuundadega. Küla arengukava saab lugeda kodulehelt www.tammneeme.ee.

Küsis Annika Poldre

Tammneeme küla põlisasustusest

Küla varasem asustus

Esimesed kaudsed teated inimtegevusest praeguse Tammneeme küla alal viitavad noorema pronksiaja algusele – ajale umbes 1000 aastat eKr. Nimelt leiti 1898. aastal Tammneeme küla Kalda talu mererannast umbes 200 m kaugusel asuva rabapõllu kündmisel kivikirves. Paraku me ei tea, kas kivikirve omanikud olid siin ajutised või alalised elanikud. Järgneva 2500 aasta inimasustusest küla alal andmed puuduvad.

Ajaloolased arvavad, et enne võõrvägede vallutusi 13. sajandi algul paiknesid Läänepõhja-Põhja-Eesti rannikumadalikul hõredalt vaid üksikud eestlaste kaluripered. Rannikuala ja saared asustati tihedamalt 13. sajandi lõpus sisseerännanud rootslaste poolt. Saarte ja rannikuala kohanimed olid sel ajal valdavalt rootsipäraseid.

Jõelähtme kirik ja Maardu mõis

Alates võõrvõimu vallutuste ajast 13. sajandi esimesel veerandil on Tammneeme küla koos teiste Viimsi poolsaare küladega kuulunud Jõelähtme kiriku alla ehk Jõelähtme kirikukihelkonda. Vahepeal on olnud ka aegu, mil kõikide Viimsi poolsaare külade elanikud on olnud seotud Tallinna linnakirikutelega.

Kui 19. sajandi keskpaigas sai Jõelähtme abikirikuna valmis Randvere kabel, hakkasid Tammneeme küla elanikud koos teiste ümberkaudsete külade inimestega käima seal. Alates 1920ndatest oli Randvere kogudusel juba oma pastor. Kalmistu asus kabeli ümbruses juba varem ning Tammneeme elanikke on Randverre maetud paarsada aastat.

Mõisate rajamise ajal 14. sajandil jagati Viimsi poolsaar pikkupidi pooleks – läänepoolne osa hakkas kuuluma Viimsi mõisale ja idapoolne osa läks Maardu mõisa omandusse. Nii kuuluski Tammneeme küla aastasadu koos teiste Viimsi poolsaare idakalda küladega kaugel teisel pool Maardu järve asuvale Maardu mõisale.

Dorp Iversbacki esimesed elanikud

Esimesed kirjaliku teated praeguse Tammneeme küla lähikonnas olnud inimasustusest

Kalurikolhoosi ajal jätkus rannas ka naistele tööd.

Tammneeme küla 1950-ndatel.

pärinevad 1376. aastast, kui Tallinna linnalt sai kaitset keegi Kõneke van Thusnes. Mida see mees korda oli saatnud, ei oska öelda. Küla nimega Thusnes paiknes kusagil praeguse Leppneeme küla lõunaosas. Võimalik, et selle küla algne nimi tulenes siin praegugi asuvas kaheharulisest neemest. Ajaloolased on varem arvanud, et kunagine küla hõlmas ka praeguse Tammneeme küla põhjaosa, aga hilisemad andmed seda ei kinnita.

1389. aastal pantis Johan von Rosen hilisemad Maardu mõisa alad koos Viimsi poolsaare nimetute rannaküladega, mille hulgas võis olla ka hilisem Tammneeme küla, oma sugulasele Johan von Scerembekele. 1397. aastal kinnitas Liivimaa ordumeister oma läänikirjaga Johan von Scerembekele Maardu mõisa, mil-

le koosseisu kuulus ilmselt ka Tammneeme külaala.

Tammneeme külaala esimesed asukad olid tõenäoliselt rootslased. Küla kirjapandud ajalugu ulatub tagasi 1491. aastasse, seepärast tähistamegi tänavu küla esmamainimise 520. aastapäeva. Sellel aastal müüs Reynolt von Scerembeke Maardu mõisa Karsten von Rosenile. Mõisa teiste külade hulgas oli ka väikeküla või talu nimega dorp Iversback. Vanas müügikirjas on nimetatud, et see koht asus Randverest põhja pool kõrgemal mereäärsel maanukal. Küla või talu kunagine asukoht võis jääda praeguse Tammneeme lõunaossa. Rootsi keeles tähendab Iversback Ivari mäge, küngast või nõlva. Kas siit saab oletada, et Tammneeme küla esimene teadaolev elanik oli rootslane Ivar? Võib-olla.

Hilisemal ajal esineb Iversback kirjalikes allikates kord paarist perest koosneva iseseisva väikekülanä ja siis küla suurema taluna Randvere või Leppneeme külade koosseisus. Kohanime Tammneeme siis veel ei kasutatud.

Esimesed nimeliselt teadaolevad hilisema Tammneeme küla elanikud olid 1497. aastal siin elanud mees Jacop ja tema saunik Peter. Jacop elas külas veel ka 1501. aastal. 1507. aastal oleval Iversback kuulunud Jurgen Nouwele. Siis hakkas esialgne kohanimi Iversback tasapisi teisenema. Kasutusel olid sellised nimekujud, nagu Hirspacke, Hirspacke, Hyrspacke, Hissbach, Ideszbach, Irspacke ja Ispacker. 1599. aastast on teada siinsed elanikud Iszbackere Mick tho Thorsen ja Hoiszbacker Knut tho Thorse.

Nii nagu mitmel pool mujal, hakkas arvatavasti ka Tammneeme külaalal 16. sajandi algupoolel tasapisi tekkima rootsi-eesti segaasustus. Aegamööda muutus eestlaste osatähtsus valdavaks. Varem külas elanud rootslased ilmselt mitte ei lahkunud siitmailt, vaid sulandusid eestlaste hulka.

Tammneeme küla 17.–19. sajandil

Küla mainitakse esmakordselt kirjalikult tänapäevasele sarnase nimega Tammonimi 1682. aastal, mil küla elanikonna moodustasid enamuses juba eestlased. Huvitavaid

andmeid küla asustuse kohta võib leida Johan Holmbergi poolt 1693. aastal koostatud Maardu mõisa kaardilt. Sealt leiame kuus kõige vanemat nimeliselt teadaolevat Tammneeme küla talu, teiste seas tänapäevastele sarnased Luttika ja Pello. Külaelanike hulgas on ka Tammem Mick ja Ispakeri Pelle.

Ei ole teada, milliseid tagajärgi tõi külaelanikele 17. sajandi lõpuaastate suur näljahäda, sellele järgnenud Põhjasõda ning sõjaga kaasnenud katkuepideemia. Igatahes elas aastatel 1725–1726 Eestimaa kubermangus korraldatud adramaarevisjoni järgi küla taludes kokku ainult 29 inimest. Revisjonidokumentides on Tammneeme küla peremeestena kirjas Luttko Thomas, Micko Hans, Ispaker Pello, Micko Thomas ja Kardi Mardi Tonnis.

Aastatel 1782–1858 korraldatud hingeloenduste ajal olid küla põlistalud juba Mihkli, Lutika, Pällu ja Päärna. Need nimed on kasutusel ka praegu. Lisaks oli külas Sepa talu, aga see nimi on tänaseks hääbunud. Kui 18. sajandi lõpuaastatel elas külas umbes 50 inimest, siis 19. sajandi keskpaigaks oli elanike arv ligikaudu 70.

Põhja-Eestis pandi talurahvale perekonnanimed aastatel 1834–1835. Tammneeme küla rahvas sai endale järgmised perekonnanimed – Hansom, Haug, Kallas, Kesküla, Neem, Tamm, Teigar, Tursk ja Vaher. Mõnda nendest nimedest kannavad kohalikud elanikud veel tänapäevalgi.

Valdade moodustamine

Kui 19. sajandi algusaastatel hakati Eesti alal moodustama valdasid, kattusid need esialgu mõisapiirkondadega. Seepärast võib neid nimetada mõisavaldadeks. Tammneeme küla kuulus valdade loomise ajast kuni 1891. aastani Maardu valla alla. 1891. aastal võeti Eesti alal ette väikeste valdade ühendamine. Rohkem kui tuhandest vallast jäi järele vähem kui nelisada. Tammneeme küla sai Nehatu valla osaks.

1919. aastal toimus suur muudatus. Eesti Vabariigi ajal asutati esmakordselt Viimsi vald ning Tammneeme küla läks selle koosseisu. Siis oli

kakskümmend aastat rahuliku aega ning uus muudatus toimus 1939. aastal. Jälle võeti ette valdade ühendamine ning 365 vallast jäi järele 248. Viimsi vald liideti naabruses asunud Nehatu vallaga, mille tulemusena tekkis vallamaja asukoha järgi nime saanud Iru vald. Tammneeme küla hakkas kuuluma Iru valla koosseisu.

Järjekordne muudatus võeti ette pärast Teist maailmasõda. 1945. aastal moodustati Iru valla allüksustena Iru, Viimsi ja Maardu külanõukogud. Tammneeme küla jäi Viimsi külanõukogu alla. 1950. aastal vallad likvideeriti ning järele jäid külanõukogud.

Viimsi vald taasasutati 1990. aastal ja sellest ajast on Tammneeme küla kuulunud Viimsi valla koosseisu.

Tammneeme küla 20. sajandil

1930ndatel toimus terves Eestis nime eestistamise kampaania, mille käigus sai senise võõrapärase nime asemel endale eesti nime pea iga viies Eesti elanik. See protsess ei läinud mööda ka Tammneeme külast ja näiteks endistest Teigaritest said Kaared, Kivisillad ja Taimurid ning Piilbergid muutusid Piirmaadeks.

1940ndate teisel poolel algas üle kogu Eesti sundkollektiviseerimine. Rannakülaades toimus see kaluriartellide moodustamise teel. Viimsi poolsaarel asutati neli kaluriartelli ning Tammneeme ja Randvere kalurid ühinesid artelli Randlane. 1950. aastal need kaluriartellid ühinesid ja moodustati S. M. Kirovi nimeline kalurikolhoos. Selle ühe osana tegutsesid Tammneeme paadisadam ja kalavastuvõtupunkt kuni 1968. aastani. Tammneeme külas asus pikka aega Tallinnfilmi nukufilmide paviljon, mis on nüüd eravalduses.

1950ndatel ja 1960ndatel elas külas umbkaudu 100 inimest. Väiksemad lapsed käisid lähedalasuvas Randvere algkoolis ja suuremad Viimsi 8-klassilises koolis. Veel suuremad käisid koolis Tallinnas. Mehed olid valdavalt rannapüügikalurid ja naised olid kodused. Hiljem leidsid naised tööd kalurikolhoosi ettevõtetes.

Jaan Tagaväli
Viimsi ajaloo uurija

On auasi elada esivanemate maal

Tänapäeva Eestis väärtustatakse üha rohkem oma juuri, päritolu ja traditsioone. Olgu selleks leivaküpsetamine, rahvustriga sokid või asjajool, et elame oma esiisade maal.

Inimesed väärtustavad olnud ja seeläbi ka iseend. Kes me muud ikka oleme kui need

samad töökad ja tõsised, aja jooksul kogetust läbi imbinud eestlased.

Tore on, et hoolimata massiivsest immigratsioonist Viimsi valda on ka siin talukohti, kus mitmendat põlve elavad põlisasukate järeltulijad. Ka Tammneemes on mitmeid majapidamisi, kus on au sees esivanemate pärand. Iseasi, kes kui sügavalt end põ-

liseks Tammneeme elanikuks peab. Siiski on see auasi, kui on võimalik elada maal, paigas, kus kunagi elasid ja toimetasid vanavanemad.

Mulle tundub, et juba vanasti oli oluline küladevaheline suhtlus. Tammneeme lapsed käisid koolis Randveres ja ka sealsel kirikul oli oma osa traditsioonilises perekonnaelus. Miks mitte ka neid sidemeid

uuendada. Samuti ootan piki silmi Tammneeme–Randvere jalgrattateed valmimist, mis on küladevahelise läbikäimise seisukohast kindlasti kasulik ja loob paremad võimalused sõprade-tuttavatega läbimiseks, kuna nigel valla ühistranspordikorraldus seda ei soosi.

Kuid selleks, et pärand säiliks, ei piisa vaid isiklike traditsioonide jätkamisest. Küla

jaanituled ja teised samasugused üritused on just need kohad, mis loovad kindla aluse tugevale kogukonnatundele. Ühised eesmärgid ning kompromissid nende saavutamiseks vaid tugevdavad seda tunnet. Minu arvates on oluline, et kogu külarahvas oleks arengu suhtes ühel meelel ja mulle tundub, et nii see Tammneemes ka on. Meie küla on alati olnud ja

juulgen loota, et ka jääb, väikeks kalurikülaks selle kõige paremas tähenduses. See ei ole koht, kuhu sobiksid korterelaud või muud suured ehitised. Kaugemalt tulles naudin alati vaikset ja rahulikku keskkonda, mõnusat merelõhna ja turvalist kodust tunnet.

Maria Tamm

Holmi talu
teadaolevalt 6. põlve esindaja

Mõned mälu pildid Tammneemest

Olen sündinud II maailmasõja haripunktil 1942. aasta juulikuus, kui Wehrmacht tungis Nõukogude Liidu avarustes Kaukaasia ja Volga poole ning Aafrikas oli Rommeli vägi jõudnud Egiptusesse.

Mul oli lapsepõlves kaks kodu – vanematekodu Nõmmel, täpsemalt Kivimäel Olevi tänaval, ja maa- ehk vanaema kodu Tammneemes Hallikivi kalurikohas. Seal elasid mu emapoolne vanaema Miili Klaus, kohaliku keelepruugi järgi Hallikivi Miili, ja mu onu Alfred ehk Hallikivi Albert. Onu Alfred käis minu jaoks mäletamatutest aegadest merel kalal nagu suur osa teisi külamehi. Need olid merimehed, nagu kohapeal öeldi.

Vanaema maja asus küla keskosas, mererannast vast 30–40 m kaugusel. Majas oli üks suur tuba ja ruumikas köök, muidugi ka esik ja köige selle kohal pööning ehk lakk. Igapäevaelu keskuseks oli köök, kus lisaks söögitegemisele ja söömisele parandati võrke ja võeti vastu külalisi, aga ka magati ühes vanas puitvoodis ja pea sama vanal sohvall. Kõõgist, pliidid kohalt avanes leivaahju suu, ahi ise oli toas.

Kodune leivategu

Vast korra nädalas (või veidi pikema aja takka) pani vanaema kolmejalgsesse leivaastjasse taigna kerkima, sõtkus selle läbi ja tegi pätsideks. Onu Alfred küttis selle ajaga ahju kuumaks, selleks kulus tavaliselt üks jäme haokubu. Kui hõõguvad sõed veel ahjus olid, tehti paistekook. Selleks laotati ümmargusele praepannile õhuke leivataigna kiht, vast sentimeetripaksune või veidi õhem. Pann tolle koogiga pandi 45° kaldega ahjusuule seisma, kuni kook küpses. Seda kooki murti, mitte ei lõigatud ja sellest sai igauks esimesed palad uuest leivateost.

Seejärel tõmmati poolkustunud sõed ahjust välja ja

▲ Pooliku paadi vedu arvatavasti 1952. aastal.

◀ Üks paljudest Tammneeme lummavatest vaadetest. Foto Kaarel Zilmer

▼ Võrgud olid kaluripere toitjad. Fotod Rannarahva Muuseumi arhiivist

ahjupõrandale pandi küpsema leivad. Iga leiva alla läks tükk ajalehepaberit, et leib alt tuhaseks ei saaks. Paber kipus muidugi leivapõhja külge kinni kõrbema ja seda tuli sealt lahti harutada.

Too koduküpsetatud leib seisis pikalt värskel, hoopis pikemalt kui poeleib. Koduleiva oli seotud ka üks salatirikk — kui värskeltküpsetatud leiba koerale andsid, tuli sellele öelda, et “Eile tehti!”. Värske leiva söömisest pidi koer oma lõhnatundmise võime ära kaotama. Kui aga lihtsameelsele loomale ütlesid, et see nii värskel ei olegi, ei pidanud seda juhtuma.

Pritsaal – külaelu keskus

Aga leib leivaks. Otse vanaema maja merepoolse köögiakna all oli vast 1949. aastast alates pritsaal — okastrataiga piiratud ala, kuhu randusid paadid, kus olid püsti võrgunagid ja mis oli pikki aegu külaelu keskuseks. Pritsaal tekkis koos kohaliku kolhoosi Randlane asutamisega ja selleks võeti ära mu vanaema ja meie naabrite mereäärsed maad. Mäletan, kuidas vanaema nuttis – pritsaali alla läks meie kartulimaa, kus kasvasid head

muredad söögikartulid. Muidugi võeti koos kolhoositegemisega kõigilt ära ka heina- ja metsamaid, sest kolhoosnikul võis teadupärast maad olla vaid 0,6 hektarit.

Kuid mingem tagasi pritsaali. Seal olid koos kogu küla, aga ka mõnede Randvere meeste paadid. Minu mälestuste algaegadel oli kasutusel nii sõude-, purje- kui ka mootorpaate. Ühe paadiga käidi merel tavaliselt kahe mehega, erandiks oli kolmene paatkond, kuu kuulusid onu Alfred ja vanaonu Heinrich Eduard Piilpärk (vanaema vend) ning veel üks sugulane – Eduard Rumberg.

Tammneemes tunti kahte viimast meest veidi teiste nimede all. Vanaonu Heinrich Eduard oli Hendri ehk Hallikivi Üülu – miks tast Üülu sai, ei tea. Eduard Rumberg, kes elas Lepiku talus, oli Lepiku Eedi või Rumbergi Eedi.

Võrgupüügil

Suviti olin ma nende meeste koos üsna sage merelkäija. Sõjajärgsel ajal püüti võrkudega kilu, räimi ja lesta ehk kammeljat, harvemini pandi merre põhjaõngi tursapüügiks. Võrgul käidi Muuga lähel,

sest sealset tänapäevast sadamat muidugi veel ei olnud. Tursapüük käis Karbimadalal, mida minu mäletamist mööda Tammneemes Hulkmedalaks nimetati. Seal on mitmeid eraldi liivapanku, neist kõrgeim ulatub vaid 1,8 m sügavusele veepinnast, kuigi ümbritseva mere sügavus on kuni 85 m.

Võrgupüügi aegadel käidi merel kaks korda päevas. Õhtupoolikul kella 16–17 paiku viidi võrgud merre. Sellele eelnes võrkude kivistamine – võrgu allservas olevaisse nõõrilenkidesse pandi kivid, mis võrguserva merepõhjas hoidsid. Kammelja (Tammneemes öeldi kammila) võrgul olid kivid umbes tikutoosisuurused,

kilu- ja räimevõrgul tublisti suuremad. Osal peredel olid kammeljavõrkude kivid asendatud tsingitud raudtraadist võrkudega – neid võrgu alt ära ei võetud ja kivistamine jäi muidugi ära.

Õõseks jäid võrgud mere ja neid mindi välja tooma hommikul kella viie paiku. Mina sel ajal tavaliselt magasin, kui ärkasin, tulid merimehed juba merelt koos võrkude olevate kaladega. Selleks ajaks läksid pritsaali meeste vastu naised, kellel muidugi naine oli. Algas võrkude päästmine – kilu- ja räimevõrkude puhul raputati võrku kahest servast hoides tugevasti, nii et kalad maha pudeneksid. Kammelja-

võrku päästeti võrku lapates ja kalu üksikhaaval võrgusilmadest välja harutades. Kivid võeti vast enne päästmist võrkudel ära, peale päästmist aga riputati võrgud nagidele kuivama. Kammeljavõrgu nagid olid umbes 1,7 m kõrgusele postidele toetatud horisontaalsed latid, milliste ülaserava olid löödud ilma peata naelad. Need ulatusid latist pikalt välja ja nende taha võrgud riputati. Kilu- ja räimevõrgu nagid olid keerulisema konstruktsiooniga – nende postide kõrgus oli vast 6–7 m ja postide ülaotsas olid plokirattad, millest nõõr üle käis. Naeltega horisontaallatte sai nende plokkide ja nõõride abil koos märgade võrkudega üles tõmmata ja kuivanult alla lasta.

Paadid ja võrgud olid kaluripere toitjad, neist ei tohtinud ilma jääda. Minu vanaisa Kalle, keda ma iial ei näinud, läks 1905. aasta miiklipäeval (29. septembril) koos paari mehega tormisest merest võrke välja tooma. Paat läks ümber Kivikari juures Pällu ja Lutika talude lähistel ning kaks meest uppusid. Kalle tõid lained kaldale kummuli purjepaadi all, ta jäi raskelt kopsupõletikku ja suri sama aasta 20. novembril. Leseks jäänud vanaema Miilil tuli läbi viie riigikorra üksinda üles kasvatada isa kaotamise ajal 3-aastane Alfred ja vaid 2-aastane Hilda-Maria. Viimast sai meie loo alul nimetatud sõja-aastal minu ema.

Mati Õun
tavapensionär

Helma Truumure meenutusi

Helma Truumure (neiuna Keskiküla) elas koos oma isa Kalle ja ema Helenega Holmi talus.

Neid oli neli õde, kellest kolm on ammu läinud igavikuteele. Ema suri, kui Helma oli 5-aastane. Teda aitasid kasvatada tädi Liisa (isa õde) ja vanaema, kes suri 1940. aastal.

Koolis hakkas Helma käima 1937. aastal 9-aastaselt. Kool asus Randvere külas kiriku lähedal, kodust umbes 5 km kaugusel.

Sinna tuli minna ja koju tulla jalgsi igasuguse ilmaga. Väga halva ilma puhul sai õõbi-

da sugulaste juures Randveres.

Koolimajas oli suur ruum, kus kahe klassiruumi vahel oli vahesein. Kummaski õppisid kolme klassi õpilased. Koolimaja suurt ruumi kasutati pidude ajal ka tantsusaalina.

Kooliaeg kestis 6 aastat. Kooliraamatud tuli endale ise otsida. Helma sai “Huvitaja” raamatu, mis oli “Aabitsa” eest, Soo Evaldi käest.

Helma isa oli kalamees. Ka Helma käis koos isaga merel. Talvel käidi noodal. Kalasaak viidi hobusega Tallinna turule müügiks. Tehti ka suitsutatud kala ja viidi linna. Onu peres oli hobune ja koos käidi turul

kala müümas. Suvisel ajal tehti heina. Kuna nende peres loomi ei olnud, siis müüdi hein ära ja viidi isegi linna müügiks. Kui Helma väike oli, tahtis tema ka linna kaasa minna. Talle meeldis Estonia teatrimajas riiepoed, mida ta tahtis vaadata. Ta ei julenud öösel magadagi, sest kartis, et kui ta hommikul magab, siis teda ei võeta kaasa.

Kord eksis väike Helma turul ära ega osanud oma pere juurde tagasi minna. Üks turuline oli teda näinud vankri juures ja viis lapse sinna tagasi.

Talvine töö oli võrkude parandamine. Külal korraldati ka võrguparandamise talguid.

Kui algas sõda, pidid paljud noored mehed sõtta minema ja nii mõnedki ei tulnud sealt enam eluga tagasi.

Helma käis 1947/48. õppeaastal maanoorte koolis 7. klassis. See asus Randvere patarei majas. Seal õppisid teiste lähümbruse külade nooremad inimesed. Õppetöö toimus õhtuti.

Kui Tammneemes moodustati kolhoos Randlane, siis saadeti Helma 1949. aastal Pärnusse raamatupidamise kursustele. Seal tutvus ta oma tulevase mehega ja läks elama Saaremaale.

Üles kirjutanud
Anne Scheer

**Tammneeme küla
520. aastapäeva
tähistamine
koos jaanipäevaga**

24. juunil kell 17
küla ajaloolisel sadamaalal

Täpsem info 17. juuni Viimsi Teatajas